

ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΑ

“κλείσαν οι στράτες του Μωριά”

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Κώστας Στεφ. Τσίππρας

Τελικά, τι είναι "πατρίδα" και για ποιόν λόγο να χρειαζόμαστε στη ζωή μας, μία ή περισσότερες "Πατρίδες" ;

Φυσικά "πατρίδα" είναι ο τόπος όπου κτίζουμε ή όπου έκτισαν οι πρόγονοί μας ένα σπίτι, μία καλύβα, κάτι που να προσδιορίζει, τέλος πάντων, το πέρασμά τους και το πέρασμά μας στον χρόνο και στον χώρο. Φυσικά, επίσης, μπορεί κανείς να μένει σε έναν τόπο χωρίς να τον θεωρεί πατρίδα. Και, αντίστροφα, μπορεί να θεωρεί πατρίδα του έναν

τόπο που δεν είναι ο τόπος διαμονής του.

Και ίσως η καλύτερη πατρίδα, όπως θα έλεγε και ο ποιητής, (αυτός που κρύβουμε όλοι μέσα μας !), να μην είναι άλλη από την ίδια την παιδική μας ηλικία...

Ανεξάρτητα όμως από το αν, αυτή η "πατρίδα" υφίσταται στη σφαίρα της φαντασίας μας, ή είναι εδραιωμένη στην περιοχή του πραγματικού, μία, ή οποιαδήποτε, πατρίδα, χρειάζεται για να υπάρξει, κάποιον να αφηγείται το παρελθόν της, έναν άλλον να διεκδικεί το παρόν της και έναν τρίτο να προφητεύει το μέλλον της.

Μία "πατρίδα" λοιπόν, για να υπάρξει πρέπει να έχει μία ιστορία που να μπορεί κανείς εύκολα να την ανακαλέσει, μία τοπογραφία, μία γεωγραφία, που να μπορεί κανείς άνετα να την περιγράψει και έναν πολιτισμό που να μπορέσει κανείς απλά να τον διαισθανθεί.

Για να γίνει όμως ένας τόπος πατρίδα, αξιώνει, σίγουρα την τοπογράφισή του, (όχι φυσικά προς Θεού !) με την έννοια μόνο της εμβαδομέτρησης ή διαστασιολόγησής του, αλλά με την έννοια της γνωστικής γραφής και χαρτογράφησης του κοινού τόπου.

Μία τέτοια διαδικασία, δε, τοπογράφησης είναι συγχρόνως μία διεργασία (γιατί απαιτεί μια επίμονη αναδρομή στην ιστορία, ως αναφέρει η καθηγήτρια Άρτεμις Λεοντή και την επιστράτευση ενός ιστορικού παρελθόντος για την διάσωση ενός τόπου) και ένα αποτέλεσμα, ένα προϊόν αυτών των ενεργειών, που συντίθεται από ένα αρχείο κοινών εικόνων και γραπτών μαρτυριών της γεωπολιτικής οντότητας του τόπου αναφοράς, όχι κατ' ανάγκη για την εξυπηρέτηση αναπτυξιακών και τουριστικών αναγκών.

Τα εργαλεία που μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει σ' αυτήν την διαδικασία είναι πολλά και ποικίλουν από το απλό ταξιδιωτικό σημειωματάριο, μέχρι την ταξιδιωτική μυθιστορία στοχασμού και από την πολιτική δημηγορία της

Ανηφορίζοντας από το χωριό Στεφάνι, ακολουθώντας την διαδρομή του Νικηταρά.

Τα χαμηλοβούνια που αμυδρά διακρίνονται νότια της περίφημης Ακροκορίνθου, είναι τα ταπεινά "Κλένια Όρη". Στο δυτικό τους τμήμα, στα Δερβενάκια έγινε η μάχη μεταξύ Κολοκοτρώνη και Δράμαλη.

υπάρχουσας κατάστασης ενός τόπου, μέχρι την φιλοσοφική πραγματεία της μοίρας του.

Όλα, όμως, τείνουν στο να πλάσουν και να δικαιώσουν την ύπαρξη ενός τόπου και να καταστήσουν την γεωγραφία του υπόθεση μιας ευρύτερης μοίρας, σε τοπικό ή και σε εθνικό επίπεδο.

Φυσικά, είναι δικαίωμα του καθένα και της κάθε μίας από εσάς, να εντάσσει ή όχι την ύπαρξή του στο πλαίσιο μιας ευρύτερης μοίρας. Να έχει ή να μην έχει, να αναζητά ή να μην αναζητά μία ή και περισσότερες πατρίδες.

Εάν όμως, όπως κι εγώ, πιστεύετε ότι το φυσικό τοπίο, ο λαϊκός πολιτισμός και η ιστορία διαδραματίζουν έναν ενεργητικό ρόλο, προκειμένου να επαληθευθεί το τι είναι "πατρίδα" και να απορριφθεί ό,τι δεν είναι

Εάν όμως, όπως κι εγώ, πατρίδα σας θεωρείτε τις βουνοκορφές του Ολύμπου και τα δάση της Βάλια Κάλντα, τις χαρτονένιες φιγούρες του Καραγκιόζη και τους ήχους του ρεμπέτικου και του δημοτικού τραγουδιού, την έξοδο του Μεσολογγίου, αλλά και την πορεία του Βελουχιώτη στην Ρούμελη..., ελάτε να "τοπογραφήσουμε" μαζί τις "πατρίδες" μέσα από τις φιλόξενες στήλες του "Ελληνικού Πανοράματος".

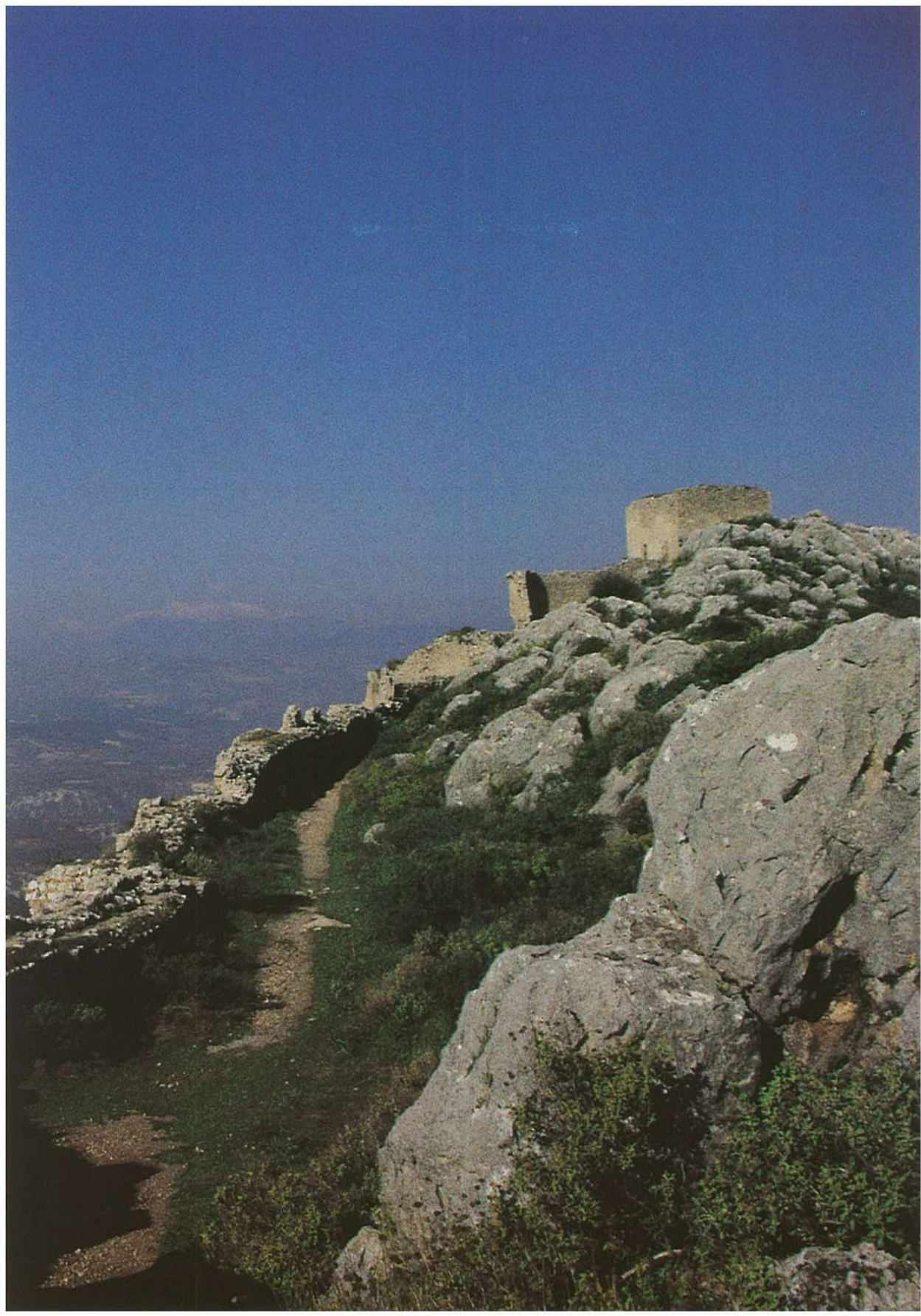
Πρώτη, προς τοπογράφιση μικρή πατρίδα, τα **Δερβενάκια !**

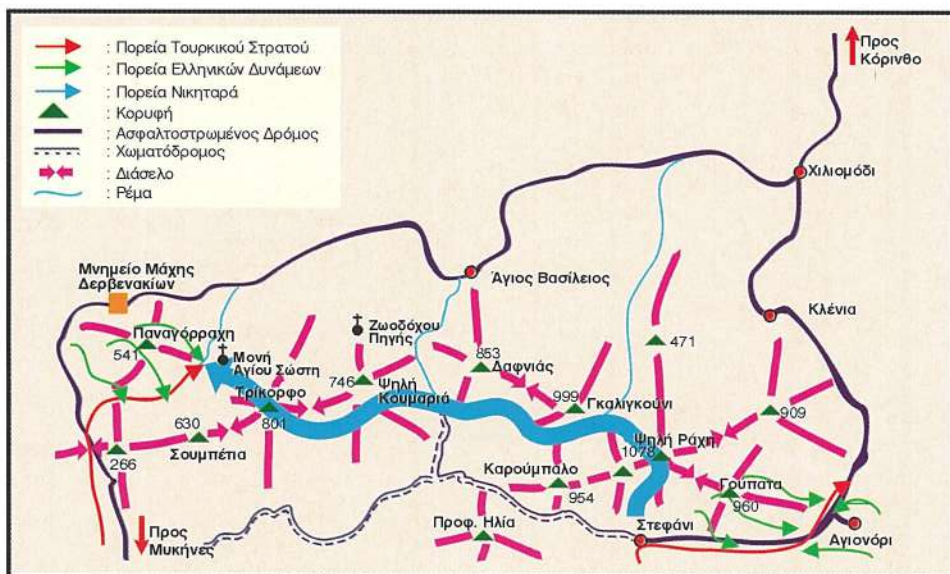
Ένα ταξίδι στην ιστορία !

"Κλείσαν οι στράτες του Μωριά, κλείσαν τα Δερβενάκια" λέει ένα πανέμορφο δημοτικό τραγούδι της Πελοποννήσου. Και πράγματι τα Δερβενάκια, δεν ήταν και δεν είναι ένα τυχαίο μέρος. Πραγματική "κλεισούρα" και μοναδικό στρατηγικής σημασίας πέρασμα προς την καρδιά της Πελοποννήσου, το υψίπεδο της ορεινής Αρκαδίας, είδε μυριάδες ανθρώπων να "περνούν και να διαβαίνουν", από τα στενά περάσματά της, άλλοτε ως ειρηνικά μετακινούμενοι πληθυσμοί, και άλλοτε ως στρατιές πολεμιστών. Δωριείς και Αχαιοί, Βυζαντινοί τιτλούχοι, φάρες αλβανών, φράγκοι ιππότες, σλάβοι ακτήμονες και οθωμανοί κατακτητές, όλοι έπρεπε να περάσουν από εδώ, στο διάβα τους προς την κεντρική και νότιο Πελοπόννησο.

Άλλο πέρασμα δεν υπήρχε. Στα δυτικά οι μεγαλοπρεπείς όγκοι της Ζήρειας και του Χελμού και στα βόρειο-ανατολικά μία ατέλειωτη λοφοσειρά χαμηλών, αλλά δύσκολα προσπελάσιμων πτυχώσεων, υποχρέωνε όποιον ήθελε να κατευθυνθεί οδικώς προς τα αστικά κέντρα του Ναυπλίου, του Άργους και της Τρίπολης και από εκεί προς την Σπάρτη και την Καλαμάτα, να

Τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής της Μάχης Δερβενακίων.

περάσει οπωσδήποτε από τα Δερβενάκια.

Μην βλέπετε που σήμερα, η χάραξη της νέας εθνικής οδού Κορίνθου-Τριπόλεως, μέσω της σήραγγας του Αρτεμισίου, διευκολύνει την κατάσταση.

Μέχρι πριν από μία σχεδόν δεκαετία και λιγότερο, το πέρασμα γινόταν από τις στροφές των Δερβενακίων, και φυσικά, από τον αλήστου μνήμης Αχλαδόκαμπο, στο πέρασμα του οποίου μαρτύρησαν γενιές και γενιές νεοελλήνων εποχούμενων !

Μέχρι τότε, για κάποιους από τους τελευταίους υπήρχε έστω και αμυδρά, (γιατί δυστυχώς η ιστορική μνήμη έχει αρχίσει να εξασθενεί στην Ελλάδα), η πιθανότητα να διακρίνουν ένα κακοφτιαγμένο μνημείο, περιτριγυρισμένο από ένα τεχνητό αλσύλλιο, συνήθως γεμάτο σκουπίδια και ακαθαρσίες, κοντά όμως σε ένα σημείο όπου άλλοτε διάφοροι υπαίθριοι πραγματευτές συνήθιζαν να στήνουν τα τραπεζάκια τους πουλώντας καλό τραχανά και χυλοπίτες, (εφ' όσον είχαν σταθερή πελατεία, ήταν αδιανόητο να προσφέρουν κακή ποιότητα), καλά αργίτικα πεπόνια και καλό χύμα κόκκινο κρασί Νεμέας (αίμα λέοντος !), πράγματα αδιανόητα για την σημερινή άθλια τυποποίηση των χημικά παραγμένων τροφίμων, γιατί ως σήμερα υπάρχουν υπαίθριοι πωλητές, στο ίδιο τμήμα, μόνο που πουλούν ...σκουπίδια...

Το κακοφτιαγμένο μνημείο, (δυστυχώς η Ελλάδα ποτέ δεν θέλησε να τιμήσει σωστά τις σημαντικότερες στιγμές της ιστορίας της), βρίσκεται ακριβώς σε ένα από τα σημαντικότερα σημεία της περίφημης μάχης των Δερβενακίων (derven, στα τουρκικά σημαίνει στενό και οχυρό πέρασμα, και τέτοια υπήρχαν σε διάφορα σημεία του ελληνικού χώρου π.χ. τα Δερβενοχώρια έξω από την Αθήνα προς την Πάρνηθα, το Δερβένι της Θεσσαλονίκης, κ.λ.π.), μίας μάχης που έκρινε σε μεγάλο βαθμό την τύχη της Επανάστασης του '21 στην Πελοπόννησο.

Μιας μάχης ανάμεσα στις δυνάμεις του Κολοκοτρώνη και του Νικηταρά από την μία, και του Δράμαλη από την άλλη πλευρά.

Οι μάχες, ή οιαδήποτε μάχη, δεν με ενδιέφερε ποτέ, φίλες και φίλοι αναγνώστες, ως μάχη, (άλλωστε μία μάχη, σημαίνει νεκρούς και τραυματίες, αίμα και λεηλασίες και ατελείωτες βαρβαρότητες), αλλά ως τόπος και ως ιστορικό γεγονός. Κι αυτή η μάχη δεν ήταν "ό,τι κι ό,τι"! Ας δούμε, εν

συντομία, γιατί :

Ο Δράμαλης ή Μαχμούτ Πασάς της Λάρισας, γεννήθηκε στα 1780 στην Δράμα, υπήρξε ευνοούμενος της μητέρας του σουλτάνου Μαχμούτ Β' και προήχθη σε "σερασκέρη" (αρχιστράτηγο), έχοντας ως αποστολή την καταπίεξη της Ελληνικής Επανάστασης. Εκστρατεύοντας λοιπόν κατά της Πελοποννήσου, περνάει από την Θήβα και την πυρπολεί την 1η Ιουλίου του 1822. Προξενεί πανικό στην Αθήνα, που στέλνει εσπευσμένα τα γυναικόπαιδα της στην Σαλαμίνα και στην Αίγινα. Δεν κινείται όμως εναντίον της, περνάει από την Μεγαρίδα, όπου στο πέρασμα των Μεγάλων Δερβενίων, η μικρή φρουρά των 600 Τριπολιτσιωτών, τρομάζει μπροστά στο τεράστιο πλήθος του στρατού του και εγκαταλείπει τις θέσεις της. Κατά τον Τρικούπη "επέκεινοι των 30.000, ήταν οι συνεκστρατεύσαντες, αλλά οι 24.000 πολεμιστάι, εξ ων τα τρία τέταρτα έφιπποι, οι πλείστοι δε των πεζών Αλβανοί".

Στις 6 Ιουλίου, φθάνει στην Κόρινθο, ο φρούραρχος της Ακροκορίνθου Αχ. Θεοδορίδης, εγκαταλείπει την θέση του "αισχροῦς" κατά τον Τρικούπη και στις 12 Ιουλίου φθάνει στο ερημωμένο από τους κατοίκους του Άργος, που το έχει εγκαταλείψει ακόμη και η κυβέρνηση. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Φωτάκος: "έλεγαν : ας χαθούν οι Έλληνες, τα αρχεία να γλυτώσουν" ! (Μάλιστα ! όχι ότι έχουν αλλάξει πολύ, από τότε, οι ελληνικές κυβερνήσεις). Μέσα στον γενικό πανικό, μόνο ένας υψώνει το ανάστημά του.

Ο **Θεοδ. Κολοκοτρώνης**, (αυτός που αργότερα φυλακίστηκε και κατηγορήθηκε, από αυτούς που δεν έπιασαν όπλο ποτέ στα χέρια τους!). Καταπονεί τους Τούρκους (για την ακρίβεια τους Αλβανούς, με λίγους Τούρκους, αυτός που μητρική γλώσσα είχε τα αλβανικά !) και όταν αντιλαμβάνεται ότι σκοπεύουν αντί να κινηθούν προς την Τριπολη, όπως, τάχα του λέει για να τον παραπλανήσει, ο Έλληνας γραμματικός του Δράμαλη Παναγιώτης Μανούσος (η μοίρα αυτού του τόπου καθοριζόταν πάντοτε από τους προδότες !) ότι σκοπεύουν να κινηθούν προς την Κόρινθο, για να ανασυνταχθούν, πριν να τολμήσουν να καταπνίξουν οριστικά την ελληνική επανάσταση, και παρά τα ειρωνικά σχόλια για το πρόσωπό του, από τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και τους άλλους οπλαρχηγούς (που κυρίως τους ενδιέφερε η εξουσία), ο Γέρος του Μωριά, καταφέρνει να συγκεντρώσει 2.500 άνδρες και να τους παρατάξει στα Δερβενάκια.

Ο στρατός του Δράμαλη μπορούσε να επιλέξει, ουσιαστικά, 4 εναλλακτικούς δρόμους για την υποχώρησή του, όπως μαρτυρεί και η μελέτη του ανάγλυφου του εδάφους.

Ο ένας από το χωριό Φίχτια, στρεφόταν αναγκαστικά δυτικά του όγκου του Μεγαλοβουνίου (που περιλαμβάνει 4 κορυφές: την Στρογγίτσα: 820 μ. τον Κατσουλιάρη: 907 μ, την Τρούπα: 1.106 μ και την υψηλότερη κορυφή: 1272μ.) και από τον Άγιο Γεώργιο οδηγούσε στην πεδιάδα της Κουρτέσας και από εκεί στην Κόρινθο.

Ανατολικότερά του, άρχιζε ο δρόμος του Δερβενιαίου περνώντας από την χαράδρα ανάμεσα στον λόφο του Αγριλόβουνου και της Παναγόραχης, κατέληγε στο "Χάνι του Ανέστη" και από εκεί στην πεδιάδα της Κουρτέσας. Ο δρόμος αυτός, που λεγόταν και "αφεντικός" ήταν στα περισσότερά του σημεία λιθόστρωτος.

Ο τρίτος δρόμος άρχιζε από το χωριό Χαρβάτι, περνούσε ανάμεσα από την Παναγόραχη και την δυτική πλευρά του όρους Τρικόρφου και κατέβαινε προς την Μονή του Αγίου Σώστη και από εκεί επίσης προς την Κουρτέσα.

Ο τέταρτος και τελευταίος ήταν ο δρόμος του Αγιονορίου, στα ανατολικά, που από το Μπερμπάτι, κατέληγε στο χωριό Κλένια και από εκεί στον Ισθμό.

Ο Δράμαλης δεν ήταν ένας τυχαίος στρατηγός. Γι' αυτό και απέφυγε την πρώτη λύση γιατί ήταν η μακρύτερη, παρ' ότι ο δρόμος ήταν πιο ομαλός. Το

“Φύσσα μάιστρο
 δροσερέ,
 κι αέρα του
 Πελάγου,
 να πας τα
 χαιρετίσματα,
 στου Δράμαλη τη
 μάνα,
 της Ρούμελης οι
 Μπέηδες,
 του Δράμαλη οι
 Αγάδες,
 στα Δερβενάκια
 κόϊτονται,
 στο χώμα
 ξαπλωμένοι...”

ίδιο έκανε και με την τρίτη λύση, γιατί υπήρχαν μεγάλες υψομετρικές διαφορές. Απέμεναν λοιπόν 2 λύσεις γι’ αυτόν. Δερβενάκια ή Αγιονόρι. Κάποιοι τον πληροφορούν ότι στα χωριά Στεφάνι και Αγιονόρι βρισκονταν εκείνες τις ημέρες οι Φλεσσαίοι και ο Νικηταράς. Γι’ αυτό και δεν διστάζει. Δίνει την διαταγή στους δεκάδες χιλιάδες στρατιώτες του να περάσουν τα Δερβενάκια.

Όταν το μαθαίνει ο Κολοκοτρώνης, βρίσκεται στον Άγιο Γεώργιο και ευθύς δίνει διαταγή σε 700 άνδρες του υπό τον Γ. Δημητρακόπουλο να καταλάβουν τον λόφο του Αγκιλόβουνου, στην Παναγορράχη τοποθετεί τον Αντώνιο Κολοκοτρώνη, με άλλους 700 και σε διάφορες άλλες τοποθεσίες 800 άνδρες κρυμμένους μέσα στους θάμνους.

25 Ιουλίου 1822: Γράφει ο Θεοδ. Κολοκοτρώνης στα περίφημα "Απομνημονεύματά" του : "Το βράδυ όπου ενύκτωσε ετεμπίχιασα τους στρατιώτας να κάμουν από 10 ή 15 φωτιάς, που είμεθα αντίκρου της Κορίνθου και εφωτολόγησαν τα βουνά, και οι Τούρκοι ενόμισαν ότι είμεθα τόσαι χιλιάδες στρατεύματα" !

26 Ιουλίου 1822 : Ο στρατός του Δράμαλη μπαίνει ανύποπτος στα στενά των Δερβενακίων. Ο Κολοκοτρώνης δεν κινείται, γιατί θέλει να μπει πρώτα στα στενά το κύριο σώμα. Μπαίνει και αμέσως δίνει το σύνθημα με 10 ντουφεκιές. Οι Τούρκοι πανικοβάλλονται και η άνιση μάχη αρχίζει. 2.500 εναντίον 30.000 !

Γράφει ο Σπυρίδων Τρικούπης, στην περίφημη "Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης" : "Ο Κολοκοτρώνης για να μην αφήσει τους Τούρκους να περάσουν από τον λόγγο του Αη Σώστη, έστησε στην κορυφή του, πολλές σημαίες, που φαίνονταν από μακρυνά και τοποθέτησε όλα τα ζώα και τις κάπες των στρατιωτών του σε εμφανές σημείο, ώστε να πιστέψουν οι εχθροί ότι υπήρχαν εκεί πολλοί έλληνες και να μην επιχειρήσουν να περάσουν από εκείνο το μέρος" !

Αιφνιδιασμένοι οι τουρκαλβανοί κινούνται προς το στενό του Αγίου Σώστη. Ηδη όμως ήταν πολύ αργά. Οι Έλληνες ορμούν εναντίον τους από παντού και τους κατασφάζουν. Είναι κακό πράγμα ο πόλεμος, μεγάλο δε το τίμημα της ελευθερίας. Σήμερα που οι υπερσύγχρονοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές του αμερικανικού Πενταγώνου, μπορούν να επεξεργασθούν σενάρια εικο-

νικής ιστορίας του τύπου: "τι θα υπήρχε στα 1999, εάν στον πόλεμο Βορείων - Νοτίων, είχαν επικρατήσει οι δεύτεροι !" ή "εάν είχαν επικρατήσει οι Ναζί στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ποιά θα ήταν η τύχη της Αμερικής, τον 21ο αιώνα", δυστυχώς η "Ψωροκόσταινα", η χώρα "όπου ανθεί φαιδρά πορτοκαλέα", αδυνατεί να καταλάβει, ότι εάν ο Δράμαλης περνούσε απ' τα Δερβενάκια, ελληνικό κράτος σήμερα πιθανόν να μην υπήρχε και φυσικά δεν θα υπήρχε ούτε το άθλιο μνημείο που κάποιοι ανήγειραν και που το μόνο που χρησιμεύει είναι σαν συρητήριο των διερχομένων οδηγών αυτοκινήτων....

Με πιάνει φρένη διαβάζοντας τα γραφόμενα του Φωτάκου: "Τ' άλογά μας επατούσαν τους νεκρούς, έβλεπαν τους ανθρώπους εξαπλωμένους κατά γης εδώ και εκεί, οι οποίοι εβόγκαγαν και ξεψύχαγαν και οι πληγωμένοι ετινάζοντο από τους πόνους και εξαφανίζοντο...". Ο ήλιος έδυσε και "έγειρεν ο μεγαλύτερος σκοτωμός" 8.000 ανεβάζει τους νεκρούς ο Φραντζής, 3.000 σύμφωνα με άλλες πιο έγκυρες πληροφορίες (οι 50.000 νεκρών που αναφέρει ο Ευστ. Σταθόπουλος είναι σίγουρα εθνικιστική υπερβολή). Ο Δράμαλης ανασυντάσσει τα υπολείμματα του στρατού του και στις **28 Ιουλίου του 1822**, επιχειρεί για δεύτερη φορά, να περάσει δυτικά του Στεφανιού, από την Γλυκιά προς το Αγιονόρι. Φτάνει στην χαράδρα του Μπερμπατιού, συναντά 550 άντρες, υπό τον Νικηταρά και εκεί συντρίβεται οριστικά, αφήνοντας πίσω του 1.000 νεκρούς και τόννους πολεμοφοδίων και προσωπικών αντικειμένων, που φορτώνει ο Νικηταράς σε 1.200 μουλάρια και σε 36 καμήλες (να υπήρξαν και ταλαιπώρες ασιατικές καμήλες σε αυτήν την φαγή !) και τις στέλνει πλιάτσικο στην Τριπολιτσά. Ο ίδιος ο Δράμαλης διασώζεται in extremis, καταφεύγει στην Κόρινθο, παθαίνει σωματικό και ψυχικό κλονισμό και στις 21 Οκτωβρίου του 1822 πεθαίνει και θάβεται στο τζαμί κοντά στην βρύση του Μουσταφά...

Τι έχουν απομείνει όμως από όλα αυτά, φίλες και φίλοι αναγνώστες; Τίποτα ή σχεδόν τίποτα ! Η κατασκευή του νέου αυτοκινητόδρομου Κορίνθου - Τρίπολης έχει φέρει ακόμα πιο μακριά και τον τόπο και την ιστορία των Δερβενακίων.

Και τα περισσότερα χωριά της περιοχής αυτής της Κορινθίας, που κατοικούνται κατά πλειοψηφία (δες σύμπταση!) από απογόνους αλβανών εποίκων, ζούν σήμερα τα τραγικά αναπτυξιακά τους αδιέξοδα.

Το οροπέδιο του Κασίδη και στα βόρεια η έξοδος του προς το Μοναστήρι του Άη Σώστη.

Το Τρίκορφο και η Παναγόρραχη. Εδώ έγιναν οι πιο σκληρές μάχες, μεταξύ Ελλήνων και Τουρκαλβανών.

Η παραγωγή της σταφίδας βρίσκεται σε κάθετη πτώση, η θάλασσα είναι αρκετά μακριά και η μόνη ίσως που επιβιώνει, είναι η γειτονική περιοχή της Νεμέας, με τα εξαιρετα κρασιά της. Γύρω και ιδίως πίσω από την εκτεταμένη κορυφογραμμή των χαμηλών όγκων, που διακρίνει κανείς, στα αριστερά (νότιο-ανατολικά) της Εθνικής Οδού πηγαίνοντας προς Τρίπολη, και που έχουν την γενική ονομασία Κλένια (από το ομώνυμο χωριό που βρίσκεται στο Β.Α. τους τμήμα), κρύβεται αρκετή φτώχεια και υπανάπτυξη. Παρόμοια τύχη, έχει δυστυχώς και το ίδιο το ιστορικό αυτό βουνό, που αντί να προστατευθεί, έτσι για να διατηρηθεί η ιστορική μνήμη της "μικρής πατριδας" που λέγεται Δερβενάκια, έχει αφεθεί στη μοίρα του, με δεκάδες άχρηστους χωματόδρομους να καταστρέφουν την αισθητική του, με διανοίξεις λατομείων, με υπερβόσκηση, λαθροθηρία, λαθροϋλοτομία και δεκάδες πυρκαγιές να καταστρέφουν ό,τι απόμεινε για να θυμίζει τον Κολοκοτρώνη, αλλά και τον Δράμαλη. Γιατί την ιστορία ο ένας δεν θα μπορούσε να την γράψει χωρίς τον άλλο. Κάποτε, όταν επισκέφθηκα στο Βέλγιο το Βατερλώ, είδα με έκπληξη ένα, και μάλιστα καλαίσθητο, άγαλμα του Ναπολέοντα. Η νεοελληνική μικροψυχία δεν μας επέτρεψε ποτέ να κάνουμε κάτι τέτοιο και στην Ελλάδα!

Ας φροντίσουμε όμως, τουλάχιστον να προσταεύσουμε, τον τόπο και το τοπίο των Δερβενακίων, γιατί στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, το πιο απειλούμενο με εξαφάνιση είδος στη χώρα μας, δεν θα είναι πια, σε λίγα χρόνια, μόνο οι αρκούδες στην Βάλια-Κάλντα, αλλά το ίδιο το παρελθόν μας, η ίδια μας η ιστορία ...

Ένα ταξίδι στην πραγματικότητα !

Αθήνα - Κόρινθος και ακολουθούμε την παλιά Εθνική οδό προς Αργος-Ναύπλιο. Περνάμε από τον κόμβο του Σολωμού και συνεχίζουμε προς το Χιλιομόδι, την γενέτειρα της ηθοποιού Ειρήνης Παππά. Από εκεί ακολουθούμε, για μία σύντομη επίσκεψη τον δρόμο που οδηγεί προς το Μοναστήρι της Παναγίας της Φανερωμένης, που ιδρύθηκε λίγο μετά το 1.700 μ.Χ. και όπου βρίσκεται μία εικόνα της Παναγίας, που θεωρείται έργο του Ευαγγελιστή Λουκά. Το μοναστήρι (υπάρχει παλιό και σχετικά καινούργιο-

Στο μικρό οροπέδιο Γούπατα, κάτω από την Ψηλή Ράχη. (υψόμετρο 1.078 μ.)

γιο) γιορτάζει στις 23 Αυγούστου, οπότε και πλήθη πιστών συρρέουν για να προσκυνήσουν την θαυματουργή εικόνα.

Συνεχίζουμε μετά το μοναστήρι, ακολουθώντας έναν μέτριας ποιότητας ασφαλτοστρωμένο δρόμο και μετά με χωματόδρομο, με πολλές στροφές κατηφορίζουμε προς το ρέμα της Κλεισούρας ή του Μεγαμνού (εδώ έγινε η 2η φάση της μάχης των Δερβενακίων !) και φθάνουμε στο ιστορικό Αγιονόρι, που σήμερα δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα φτωχό κτηνοτροφικό χωριό, που ελάχιστοι χάρτες το αναφέρουν, παρ' ότι σε μία κορυφή πάνω από αυτό υπάρχουν τα ερείπια ενός αξιόλογου ενετικού κάστρου και παρ' ότι με βάση αυτό το χωριό, μπορεί κανείς να πραγματοποιήσει μία εξαιρετη διαδρομή (από χωματόδρομο!) προς τις Μυκήνες!

3,5 χλμ. δυτικά του Αγιονορίου φθάνουμε στο χωριό Στεφάνι που βρίσκεται κτισμένο στις νότιες κλιτύς των Κλένιων, στα 740 μέτρα υψόμετρο. Από το χωριό αυτό, ας επιχειρήσουμε να ακολουθήσουμε, σύμφωνα με τις μαρτυρίες, την διαδρομή που ακολούθησε ο Νικηταράς, στην Β' φάση της μάχης των Δερβενακίων.

Στην αρχή ακολουθούμε ένα δασικό δρόμο, με ανατολική κατεύθυνση και τον εγκαταλείπουμε γρήγορα, για να κινηθούμε ανάμεσα σε μαντριά και ξερολιθιές, προς το οροπέδιο Γούπατα (970 μ., σε 45' πεζοπορία). Βρισκόμαστε κοντά στην υψηλότερη κορυφή των Κλένιων, την Ψηλή Ράχη (1.078μ.) και σε μία κεραία κινητής τηλεφωνίας που μολύνει αισθητικά και ηλεκτρομαγνητικά το περιβάλλον. Από εδώ η θέα είναι φοβερή, προς όλα τα βουνά της Κορινθίας και της Αργολίδας. Τα Όνια όρη στα Β.Α., την Τραπεζώνα (1137 μ) και το Αραχναίο (1197 μ.), στα Ν.Α. τον Φαρμακά (1.615 μ.), τον Φωκά και την Ζήρεια, στα Β.Δ. Κατηφορίζουμε σε πετρώτο και ανακαλύπτουμε πάνω στην ράχη Γκαλιγκούνι ή Καλκούνι (999 μ.), τα σημάδια του πανάρχαιου μονοπατιού, που ακολούθησε και ο Νικηταράς και το οποίο, δυστυχώς, έχει καταστρέψει σε πολλά του σημεία ένας άχρηστος χωματόδρομος. 1 ώρα, ακόμα πεζοπορίας και φθάνουμε στο οροπέδιο του Κασίδι (700 μ. περίπου) όπου υπάρχουν ερείπια παλιών σπιτιών και μαντριά. Σε 40' ανάβαση μέσα από την μεσογειακή μακία, που έχει πια κλείσει τα παλιά μονοπάτια, βγαίνουμε στην κορυφή Τρίκορφο (801 μ.). Απέναντί μας την Παναγόρραχη (591 μ.), την χωρίζει η μικρή χαράδρα του Αγίου Σώστη, στην οποία και κατηφορίζουμε σε 30'.

Εδώ δόθηκε η πιο αποφασιστική φάση της μάχης των Δερβενακίων. Περιπατήσαμε 2 ώρες & 55' και έχουμε κάθε δικαίωμα να ονειρευθούμε, το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον αυτής, της, έτσι κι αλλιώς, μικρής πατρίδας

